

Vold i skolen:

Tragedien Clemens Saers – en rettsfarse?

Av Petter Mejlænder

Rettstvisten mellom lektor Clemens Saers, som ble rammet av elevvold på Oslo handelsgymnasium i 2014, og Oslo kommune, hans arbeidsgiver, endte på tragisk vis etter behandling i både tingretten, Borgarting lagmannsrett, Høyesteretts ankeutvalg og nå i høst som gjenopptakelsesbegjæring i Gulating lagmannsrett. Voldsofferet Saers fikk ikke erstatning, men ble dømt til å betale både egne og kommunes advokatutgifter på mer enn halvannen million kroner. Saers straffes dermed både økonomisk og omdømmemessig for en avklaring som var påkrevet for både skoleeiere, utdanningsmyndigheter, politikere, rektorer, lærere og elever. Det er rettstragedien.

Ser vi bort fra selve domsslutningens klare nei-kjennelse og leser dommens beskrivelse av konflikten mellom Saers og kommunen ser imidlertid det hele ganske annerledes ut. I sin gjennomgang av saken har nemlig dommerne gitt Saers rett i at kommunen og rektor både burde og kunne håndtert skolens voldsproblem på en annen måte enn de faktisk gjorde. Dommerne mener endatil det er sannsynlig at Saers ikke ville blitt skadet dersom skolen hadde gjort det loven pålegger den. Dermed vant Clemens Saers i realiteten sakens kjerne. Men den virkelighetsbeskrivelsen var det få som fikk med seg. Derfor tapte han blankt i medieoffentligheten. Det er rettsfarsen.

Dommene har altså, etter mitt skjønn, åpenbare begrensninger, både prinsipielt og for Saers' konkrete sak, og reiser av den grunn flere spørsmål enn de gir svar. En vesentlig svakhet er også at dommerne hadde større tillit til Oslo kommunes vitner enn Saers'. Det står i den avgjørende dommen i Borgarting, som jeg forholder meg til i denne kronikken.

Dommen tar heller ikke for seg hele sakskomplekset *vold i skolen*. Det som var selve drivkraften i Saers' rettslige kamp mot Oslo kommune, etter at han møtte en mur av motstand da han gikk tjenestevei.

Slik saken nå står, gir den et ubehagelig inntrykk av kameraderi, bevisste fortielser og oppklaringsvegring, ettersom saken i bunn og grunn dreier seg om kritikkverdige og lovstridige forhold på en arbeidsplass. Fremfor noe illustrerer den domstolens begrensning som rettferdsarena.

Saken som helhet

I saken som helhet kommer det frem at regelverket for varsling og arbeidsmiljølovens bestemmelser om kontroll, rapportering, dokumentasjon og oppfølging av helseskader ikke var fulgt og at kommunen derfor hadde handlet uaktsomt. Og at dette skjedde systematisk og ikke bare i Saers' sak. Men kommunens tåkelegging av arbeidsgiveransvaret fikk ingen innvirkning på dommen, fordi det ikke var en generell systemsvikt domstolen skulle avklare. Domstolen skulle vurdere Saers' krav om økonomisk oppreisning.

At lærerorganisasjonene, med Utdanningsforbundet i front, har holdt seg på armlengdes avstand de seks årene saken har pågått, er også urovekkende, ettersom saken i prinsippet gjelder alle læreres rettssikkerhet.

Tre advokatkontorer har imidlertid vist betydelig engasjement.

Advokatkontoret Wiersholm fremmet dessuten saken for Høyesterett pro bono, det vil si gratis, fordi saken var av samfunnsmessig viktighet.

Det sittende Byrådet i Oslo har dessuten gitt klart uttrykk for at Saers skjebne er beklagelig. Rent generelt hevder Byrådet at både skolene og Utdanningsetaten må bli flinkere til å håndtere vold i skolen, enten det gjelder elever eller lærere, og gi lærerne bedre informasjon og opplæring.

Saers-saken spiller derfor en sentral rolle i dagens skoledebatt generelt. Noe som kommer tydelig frem i lærer Simon Malkenes' kritikk av det autoritære regimet, som har formet skolehverdagen i Oslo de siste årtiene.

Elever fremfor lærere

Her er det vanskelig å nevne alle spørsmål som presser seg på etter Høyesteretts avvisning. Likevel er det noen som peker seg ut. For eksempel er det nærmest umulig å begripe at rektor, allerede før han hadde snakket med Saers, tok voldsutøverens parti og la hans versjon til grunn for skolens videre håndtering. Selv da Saers versjon ble bekreftet av hans elever, de som vitterlig så hva som skjedde i klasserommet midt i en undervisningstime, mente rektor at Saers var skyld i voldshendelsen fordi han hadde stanset eleven fysisk.

Verd å merke seg er det også at det i rettssalen og den offentlige debatten kom frem at Utdanningsetaten i Oslo kommune hadde lagt forholdene til rette for rektors underlige handlemåte. Kommunen hadde nemlig innført et regime, der elevenes interesser hadde forrang fremfor lærernes. Kommunen ga til og med rektorene ekstra lønnspålegg for å støtte elever fremfor lærere, uansett sak. De fikk fem poeng for å støtte eleven og ett poeng for læreren. Årets poengsum bestemte årets lønn. Når slikt fører til lovbrudd får man en ubehagelig fornemmelse av noe som minner om korrupsjon.

Burde ikke Kunnskapsdepartementet grepet inn når dette økonomiske belønningssystemet svekket både lærernes og elevenes sikkerhet og samtidig stimulerte til lovbrudd? Noe det vitterlig gjorde når verken lærerne eller Arbeidstilsynet ble orientert om voldelige elever.

Statistikken bekrefter at voldsproblemet er omfattende. Skolene i Oslo har systematisk latt være å rapportere voldshendelser til Arbeidstilsynet, slik loven krever. Bare i 2015 ble det registrert rundt 1.000 voldsepisoder mellom lærer og elev. Ingen av disse ble meldt til Arbeidstilsynet. En slik unnlatelse må dreie seg om bevisste og planlagte lovbrudd. Altså en systemsvikt noen har ansvar for.

Et nøkkelspørsmål blir derfor: Hvor var Arbeidstilsynet? Burde ikke Tilsynet tatt opp denne saken på eget initiativ? I så fall kan også Arbeidstilsynet klandres i Saers-saken.

Mangelfull solidaritet

Jeg undrer meg også over hvorfor lærerne på Oslo handelsgymnasium ikke reagerte da Saers-saken ble dysset ned og han ble stemplet som sydebukk i stedet for offer. I ettertid virker det som om lærerkollegiet ble rammet av en kollektiv solidaritetsangst. Burde ikke det bekymre skoleeierne og politikerne? For ikke å si lærerne og lærerorganisasjonene. Slik oppførsel vil jo før eller siden smitte over på elevene, og dermed på samfunnet.

Den nye direktøren for Utdanningsetaten, Marte Gerhardsen, har sagt at alt må gjøres for å unngå vold i skolen. Likevel har verken hun eller den like kritiske byråden for oppvekst og kunnskap, Inga Marte Thorkildsen, våget å sette tennene i den glovarme Saers-poteten. Den var til behandling i domstolen, og der var ordføreren og kommunen Saers' motpart, så de holdt klokkelig kjeft. Nå har domstolen sagt sitt og plassert Saers i skammekroken, så da er deres Saers-appetitt ytterligere svekket. Saers har jo tapt og kommunen har seiret.

Domstolsbehandlingen, som en gang var Saers' håp, blir altså brukt mot ham, som et skalkeskjul for dem som ønsker å dysse ned den ubehagelige sakens realiteter.

Da Borgarting tidligere i år hadde gjort sitt, og Clemens Saers ble dømt til å betale hele regningen, ble det fremmet et forslag fra den ferske Oslo-politikeren Bjørn Revil, som forsto hvilken urimelig skvis Saers var havnet i. Revil foreslo at kommunen, som en moralsk gest, i det minste skulle betale sin egen advokatregning og på det viset gi Saers en symbolsk oppreisning.

Klok av skade spurte Saers ordfører Marianne Borgen om Byrådet ville behandle saken i full offentlighet. Ordføreren svarte med et betingelsesløst ja. Men da Oslo-byrådet i sommer avviste forslaget, fikk verken media eller Saers innsyn i alle sakens dokumenter: Ett dokument var hemmeligstemplet.

Hemmelighetskremmeri

Med det fikk Saers nok en gang bekreftet at det ble spilt med skjulte kort. Han kunne vanskelig tenke noe annet enn at avgjørende argumenter fantes nettopp der, ettersom saken hans ble så bastant avvist av Byrådet uten at han fikk anledning til å forsvare seg mot premissene. Igjen ble han definert ut av saken på en måte som liknet på maktmisbruk og kameraderi.

Det virket som om Oslo kommune, helt fra Saers henvendte seg til utdanningsdirektør Astrid Søgne, hadde låst seg i en forsvarsposisjon og ikke under noen omstendigheter ville komme ham i møte. Kanskje fordi en innrømmelse i denne saken, ville kunne få hele Søgnens maktpyramide til falle i grus og invitere andre yrkesskadete lærere til å følge Saers' eksempel.

Gransking

På grunn av sakens spesielle karakter og Oslo kommunes håndtering bør den derfor granskes i sin fulle bredde av en nøytral instans. Samtidig burde media bidra til å røyke ut det som skjuler seg bak hemmeligholdet som har funnet sted fra dag én. Domstolen har ikke vurdert mer enn et lite aspekt ved denne prosessen, som i realiteten dreier seg om alle lærere og av den grunn et betydelig samfunnsproblem. Det er tross alt snakk om alvorlig svikt i samfunnets viktigste dannelsessystem.

Slik saken nå står er samfunnspakten snudd fullstendig på hodet. Enkeltborgeren, den utøvende og skolerte fagmannen i samfunnets dannelsessystem, Clemens Saers, er blitt et tidobbelt offer:

1. Informasjonsvakuum. Verken han eller de andre lærerne ble informert om at det fantes en farlig elev ved skolen. 2. Angrepet. Han ble grovt skadet av en elev skolen visste var voldelig og ikke måtte røres. 3. Kontaktvakuum. Etter skaden ble han rammet av rektors passivitet og taushet. 4. Partisk. Skolen tok den voldelige elevens parti fordi Saers hadde berørt ham fysisk. 5. Ansvarsfraskrivelse. Arbeidsgiveren Oslo kommunes utdanningsetat grep ikke inn for å bistå ham. 6. Taushet. Lærerkollegene viste ham ikke solidaritet og empati. 7. Nektet støtte. Lærerorganisasjonene ville ikke hjelpe ham. 8. Lukkede dører. Hans ønske om offentlig og åpen rettergang ble avvist, så store deler av rettssaken ble holdt for lukkede dører for å beskytte voldsmannen. 9. Dømt. Domstolen avviste kravet og straffet ham økonomisk. 10. Ødelagt omdømme. Media formidlet dommene som gjorde Saers til taper, og refererte ikke støtten dommerne ga ham.

Saers har dermed endt opp som ensom kranglefant som ikke respekterer lov og rett og derfor fortjener at staten tar 16 hundre tusen kroner fra hans konto.

Justismord?

Denne farsen likner unektelig mer på justismord enn rettferd. Trolig forteller prosessen noe vesentlig og svært ubehagelig om rettsstatens begrensinger og varslerlovgivningens tilkortkommenhet. For Saers er ikke den eneste, han er bare en av de ytterst få som har orket å kjempe til veis ende.

Man skal ikke lete lenge før man finner tilsvarende ofre for skoleorganisasjonenes og kommuners unntakshet. Men de orker ikke lenger ringe til myndighetene og har mistet troen på media. De ringer i stedet til Clemens Saers og forteller sine skrekkhistorier og støtter ham med de få kronene uføretrygden tillater dem å avse. Eller de heier på slike pussige ildsjeler som undertegnede, som liker å stange hodet i urettens vegg.

Men det finnes fortsatt halmstrå av håp. I høst klaget Saers saken inn for Den europeiske menneskerettsdomstol. Der valgte han et helt nytt grep og begrunner klagen med statens forpliktelser til å sikre lærere mot fysiske angrep på jobb. Et slikt grep kan føre saken hans inn i et mer fruktbart og allment spor. Siste ord i Saers-saken er dermed ikke sagt.

Petter Mejlænder

Forfatter og tidligere leder av Zola-prisen